

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ'

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 - Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰαννουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰτησία - Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς Ἀγγέλου

29 Μαΐου 1883

Μεσαιωνικὸς βίαις

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Συνέντευξις καὶ ἐπιλοχί: ἰδί σελ. 328.

Ἑλλησμός κοινοτήτων καὶ Ῥωμαϊσμός τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐφ' ὀρθοῦσιν ἡ τῶν Θεσσαλονικέων πολιτεία, ἀναντιρρήτως ὄφειλε νὰ ἐμπνεύσῃ τὰς Ἑλληνικὰς ἰδέας καὶ ἰδίᾳ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ἔρωτα παρὰ τοῖς εὐπόροις, ὡς ἐνέπνευσε τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς εἰς τὸν λαόν. Ἡ Θεσσαλονίκη ἐχρημάτισεν ἀείποτε ἐστία καθαρῶς Ἑλληνική, πρᾶγμα σπανιώτατον ἢ μᾶλλον μοναδικὸν ἐν μέσῳ τοῦ ἐπικρατήσαντος Βυζαντινοῦ Ῥωμαϊσμοῦ. Τὸ ὄνομα μόνον τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς ἱεράρχου τοῦ Εὐσταθίου, θὰ ἐξήκει εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἡμετέρου ἰσχυρισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ μίαν πρὸ τοῦ Εὐσταθίου ἑκατονταετηρίδα ὁ Ψελλός, ὁ κατ' ἐξοχὴν οὗτος φιλέλληνας Βυζαντινός, βλέπων ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔμενε βεβρωμένη εἰς τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας, παρεκίνησε τὸν ἀνώνυμον τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιερέα, ὅπως διαχύσῃ φῶς τι καὶ ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς χώρας, ἐν ἧ οἱ κολωνοὶ τῶν μνημείων ἐγείρονται ὡς ἀθάνατοι μάρτυρες λησμονηθείσης δόξης. Ἀλλ' εἰς ἀποδείξιν τοῦ ἡμετέρου θέματος ἔχομεν μᾶλλον ψηλαφητὰς ἀποδείξεις, ἢ τὰς προσημειωθείσας ἐνδείξεις.

Ἀνεφέρομεν ἓνα τῶν Θεσσαλονικέων καταφυγόντα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ, τὸν Καβάσιλα. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀρεσκόμενος εἰς φιλολογικὰς συνεντεύξεις καὶ διαγωνισμοὺς, παρεκάλεσε καὶ τὸν Μακεδόνα ἄρχοντα ν' ἀναγνώσῃ πρὸ τῆς αὐλῆς του ἐγκώμιόν τι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Καβάσιλας, ὡς γράφει, ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐκεῖνοι διαγωνισμοὶ ἦσαν ἀληθῆς κωμῳδία, διότι ὁ μᾶλλον εὐνοούμενος προσημειούτο εἰς τὰ χειροκροτήματα δουλοφρονος αὐλῆς· οὐχ ἦτον ὅμως ἐδέχθη τὴν αὐτοκρατορικὴν πρότασιν, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ προτιμήσῃ τὸ τῆς Θεσσαλονικῆς ἐγκώμιον τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὡς γνωστὸν ἡ μεγάλη χριστιανικὴ δόξα τῆς Θεσσαλονικῆς συνίστατο εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον.

τριὸν ἀπὸ τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου σημείων συνέρρεον τότε εἰς τὴν Μακεδονικὴν πρωτεύουσαν χιλιάδες πρόσκυνητῶν ἵνα ἐορτάσωσι τὸν κατ' ἐξοχὴν θαυματουργὸν καὶ φιλοπάτριδα ἥρωα τῆς χριστιανωσύνης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διὰ τοὺς Μακεδόνας κατέστη συνώνυμον αὐτῇ τῇ θεότητι. Περὶ τῆς κοσμοδοῦτου τούτης δόξης ἤριζον τότε πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν πόλιν αἱ ἄλλαι πόλεις, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι περὶ τοῦ Ὀμήρου· τὸ Σίριμιον ἰσχυρίζετο ὅτι εἶδε γεννηθέντα ἐν τοῖς τείχεσιν αὐτοῦ τὸν ἅγιον· ἡ Σπάρτη ὅτι ἐκυβερνήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου νομοθέτου· ἡ Κόρινθος ὅτι κατεῖχε τὸ γνήσιον αὐτοῦ λείψανον· ἡ Ἀττικὴ ὅτι ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν προσατευομένη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ἁγίου χώρα, διότι ἐξ αὐτῆς παρήχθη ἡ μυστηριώδης ἐκεῖνη Μυροτόκος Παρθένος, εἰς ἣν ὁ ἅγιος ὄφειλε τὸ διακριτικὸν ἐπώνυμον Μυροβλύτης. Αἱ περισθεθεῖσαι ἀκολουθίαι τοῦ ἁγίου ἐν σιγῇ παρερχόμεναι πάσας τὰς ἄλλας ἀξιώσεις, δὲν ἀρνούνται τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας μυστηριώδη σχέσιν τοῦ Μυροβλήτου.

Ὅλοι οἱ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ἔμποροι εἰσεκόμιζον τὰ ἐμπορεύματα τῶν εἰς τὴν λαμπρὰν ἐορτὴν καὶ τὴν λαμπροτέραν πανηγυρίαν, ἢ τὴν πόλιν ἐτέλει εἰς τιμὴν τοῦ ἐνδόξου πάτριου τῆς. Ἡ ἐορτὴ ἐκεῖνη ἀναπολεῖ τὰ Παναθηναῖα, ὡς εἶπε λόγιος τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, συγγράψας ὠραίαν περιγραφὴν τῆς πομπῆς, τῆς πολυτελείας τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν δουκῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων, τῆς συνωθήσεως καὶ τῶν φωνῶν λαῶν διαφορογλώσσων, καὶ ἰδίως τοῦ μοναδικοῦ ἐμπορίου, ἃτινα ἐξωγόνουν πόλιν, δικαίως θεωρουμένην ὡς τὴν δευτερεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Καβάσιλα ἀναγνωσθέν ἐν τῷ παλατίῳ ἐγκώμιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου περιῆλθεν ἡμῖν ἰδοῦ δὲ μικρὰ τις ἀνάλυσις αὐτοῦ. «Οἱ γονεῖς τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἦσαν οἱ κράτιστοι τῶν Μακεδόνων καὶ πάντων τῶν τότε Ἑλλήνων. Ἐν τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ, ὡς κυβερνήτου καὶ νομοθέτου τῆς Ἑλλάδος, ὁ Δημήτριος συνεκέντρωσεν ἀπάσας τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πρὸς δημιουργίαν κράτους, ἐξασφαλίζοντος τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὴν Ἑλλάδα ἐτίμησεν ὡς νικητῆς τῶν βαρβάρων, πρὸ πάντων δὲ ὡς νομοθέτης. Ὁ κυριώτε-

ρος αὐτοῦ σκοπὸς ἀφώρα εἰς τὴν καθαιρέσιν θεῶν ἀπηρχαιωμένων πλέον καὶ ἀναξίων τοῦ ὀνόματος, ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῶν θεῶν τούτων ἐξασκουμένης τυραννίας καὶ τῶν προσβολῶν κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν λατρευτῶν. Οὕτω πρὸς τοὺς πατρώους θεοὺς πολιτευθεὶς ὁ Δημήτριος ἠθέλησε νὰ δεῖξῃ ἡμῖν ὅτι οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐπιτρέπεται τὸ τυραννεῖν. Δὲν εἶνε ἀπλοῦς ἅγιος ὡς τοσοῦτοι ἄλλοι, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θεότης. Ἀληθὴς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκωσις, ὁ Δημήτριος ἐξεπλήρωσε τὴν θεϊκὴν ἐπιστολὴν μετὰ καλοκάγαθίας ἀνωτέρας παντὸς ἐπαίνου. Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἐντολὴ αὐτοῦ ἦν ἀνωτέρα τῆς τοῦ Προδρόμου, ὁ πατριωτισμὸς του μένει ἀσυγκριτος· οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν φανεῖς κατώτερος τὴν στρατηγικὴν τέχνην, ὑπερέβη ἀπαξάπαντας ἐν τῇ φιλανθρωπῆι. Ἐπειδὴ τὸ κήρυγμά του ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἐκπεσὼν τοῦ στρατηγικοῦ ἀξιώματος ἐσύρθη πρὸ τοῦ δικαστηρίου, προεδρευομένου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος· οὔτε αἱ πολυειδεῖς θωπεῖαι καὶ ὑποσχέσεις βασιλέως ἀγαπῶντος καὶ σεβομένου τὸν ἀνδρεῖον καὶ ἐνάρετον αὐτοῦ στρατηγόν, οὔτε ἡ στρατιωτικὴ καθαιρέσις καὶ τὰ ἐπικείμενα κολαστήρια, κατώρθωσαν νὰ δαμάσωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην καρδίαν. Ἀνακρινόμενος εἰλικρινῶς ἀπελογήθη ὅτι πραγματικῶς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς πατρίδος ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ θεοὶ οὗτοι ἐπιλήσιμονες τῆς φιλανθρωπικῆς ἀποστολῆς των, ἐκακοποιοῦν τοὺς λατρεύοντας αὐτούς· «πρὸς τοιοῦτους, ᾧ βασιλεῦ, τοὺς θεοὺς τοὺς πατρώους καὶ ἔθνη καὶ νόμους καὶ πολιτείας ἀηδῶς ἔρων οὐκ ἀδικῶ». Τοιοῦτος ἦν ὁ ὑπεράνθρωπος ἦρωας, ἀφ' οὗ δοξάζεται ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ ἀληθὴς αὐτὴ ἐστία τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν.

Ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ ἔμεινε ἐμβρόντητος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοιοῦτον ἀντιχριστιανικῶν ἰδεῶν· ἐννοεῖται ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ χεῖρ δὲν ἐπέθηκε τὸν στέφανον ἐπὶ κεφαλῆς, τοσοῦτον θερμῆς καὶ μάλιστα τοσοῦτον ἐλληνίζουσας ἀμέσως ἔγραψαν εἰς τὸν θεῖον τοῦ Νικολάου, τὸν πρῶτον Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπον Νεῖλον, ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ διορθῶσιν ἀνεψιὸν ἀξίον τοῦ πυρός. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὐδόλως ἐκπλαγείς δι' ἰδέας, τὰς ὁποίας καὶ ἐνδομύχως ἠσπάζετο καὶ αὐτὸς μάλιστα εἰς τὸν ἀνεψιὸν ἐνέβαλεν, ἐν τούτοις πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ τε αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἔγραψε πρὸς τὸν Νικόλαιν ἐπιστολὴν ἐπισυνημμένην ἐν τέλει τοῦ ἐγκωμίου εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Ἕλληνας ἱεράρχης ἀποστεινὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν του συμβουλὴν ἀληθῶς ἀλλοκοτον, ὅτι ᾤφειλε δηλαδὴ λαλῶν πρὸς Βυζαντινὸν ἀκρατήριον νὰ δεικνύται μᾶλλον περισκεμμένος, μιμούμενος τοὺς καλοὺς ἐκείνους

ἐμπόρους οἵτινες γινώσκουσι νὰ κερδαίνωσι πανταχόθεν, χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἀνθρώπων πρὸς οὓς συναλλάσσονται· ἄλλως τε, ἐπιλέγει, ὁ λόγος σου δὲν εἶνε ἔργον χριστιανοῦ, ἀλλ' ἀνθρώπου ἐν τῷ φανερῷ ὑποκρινομένου τὸν χριστιανισμόν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ συντασσόμενον τοῖς ἐχθροῖς τῆς θρησκείας.

Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν θεῖον καὶ τὸν πατέρα διευθυνόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα παριστώσιν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἀηδιασκαντὰ τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν, ὥστε πάσχει ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάθους τοῦ ἀποδήμου Ὀδυσσεώς. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν πρὸς τὴν θαυμαστὴν Πόλιν ἀποστροφὴν του, ἐπινοοῦσι πᾶν μέσον ἵνα τὸν τέρψωσιν· ἐπὶ τέλους βλέποντες αὐτὸν μισοῦντα τὴν θαυμαστὴν Πόλιν, τὸν ἀποκαλοῦσι Μισόπολιν καὶ τὸν ἀποφεύγουσιν. Ἐπανελθὼν εἰς Θεσσαλονικὴν ὁ Καβάσιλας ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Παλάμου, καὶ ἀποστεινὴν πρὸς τὸν γνωστὸν ἐχθρὸν του Γρηγορᾶν τὴν ἐξῆς εἰρωνικὴν ἀποστροφὴν ἐν ἣ ἐξεικονίζεται ἡ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ταπεινὴ ὑπόληψις τῶν Ἑλλήνων· «ὁ δὲ σοφώτατος Γρηγορᾶς, ὡς μὴ ἀρκούντων αὐτῷ τῶν Βυζαντιῶν εἰς θαῦμα, προσκαλεῖ καὶ τοὺς Θεσσαλονικεῖς πρὸς τοὺς ὕμνους τοῦ ἐαυτοῦ, πέμπων γράμματα καὶ προσκυνεῖν κελεύων ἄνδρας ἐλευθέρους καὶ μηδὲν εἰδόμενος ἢ λέγειν ἢ πράττειν πρὸς ἠδονὴν, ὁ βέλτιστος, ὡς περ ὁ Ξέρξης ἀναιδῶς χρησάμενος ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ ζητῶν ὡς περ ἄλλον τινα φέρον τὸν κρότον τοιοῦτον τὸ τῆς πόλεως ἦθος».

Ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Καβάσιλα ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἰκονίζεται ὡς φοβερὰ τυραννία, ἀμβλύνοσα τὸν νοῦν καὶ ἐξευτελιζούσα τὸν ἀνθρώπον· ὁ αὐτοκράτωρ, κατ' αὐτὸν, δὲν ἔπρεπεν νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πατέρα ὑποχρεούμενον νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν τέκνων του.

Μετὰ τοῦ Καβάσιλα ἐγκατέλιπε τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ὁ Δημήτριος Κυδῶνης, χαρακτήρος μᾶλλον εὐκάμπτου· ὁ πρόσφυξ οὗτος κατώρθωσε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἐν Βυζαντίῳ κοινωνίαν καὶ χάριν ψωμισμοῦ νὰ ταπεινώσῃ πολλὰς τὸ φρόνημα καὶ ν' ἀπαρνηθῇ τὰς ἀρχὰς ὑπὸ τὸν βυζαντινὸν ὁμῶς φλοῖον τοῦ βασιλικοῦ γραμματέως, καὶ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ Κωνσταντινουπόλεως οὐδέποτε ἔπαισε σφαδάζουσα ἡ καρδία τοῦ φιλοπατρίδος, καὶ ἐν τῇ περιωπῇ ἐν ἣ μόνῃ ἡ ἱκανότης ἀνεθίβασεν αὐτὸν οὔτε τὴν καταγωγὴν του ἐλησμώνησεν, οὔτε τὰ συμφέροντα τῆς Μακεδονίας ἐπρόδωκεν· οὐδέποτε καὶ αὐλὴ καὶ ἐκκλησία ἤκουσαν πικροτέρας ἀληθείας ἢ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Θεσσαλονικεῶς ῥήτορος, τοῦ ὁποίου οἱ χαριέντες λόγοι καὶ αἱ γλαφυραὶ

ἐπιστολαὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ ἐλληρικώτερα προϊόντα τῆς τότε περιόδου· πρῶτον ἤδη μετὰ χιλιετῆ σιγήν οἱ θόλοι τῶν ἐκκλησιῶν ἀντήχησαν ἐκ λόγων ὑψηλῶν καὶ συμβουλῶν πατριωτικῶν καὶ βασιλεῦς καὶ πατριάρχης ἐδιδάχθησαν ὅτι ὁ ἱερός ῥήτωρ δὲν εἶνε ὁ δουλικὸς ἐγκωμιαστὴς τῶν ἐλαττωμάτων, ἀλλ' ὁ ἀνεξάρτητος κηρύξ τῆς ἀληθείας καὶ ὁ ἀδυσώπητος καυτηριαστὴς τῆς κακίας. « Ἐλεύθερον χρῆμα ὁ λόγος καὶ οἷον ἄρχειν μὲν ἀπάντων, δουλεύειν δὲ οὐδενί· ᾧ γὰρ κρίνεται πάντα, πῶς ἂν ὑπ' ἐτέρου τοῦτο κριθῆσεται; κριθῆσεται δὲ ἂν τισὶν ἐξ ὧθεν ἀνάγκαις αὐτὸν ὑπαγάγωμεν· λόγῳ τοίνυν τετιμημένος ὁ ἄνθρωπος, τὴν τε ἐλευθερίαν καὶ τὴν κατὰ πάντων ἄρχὴν ἐξ ἀνάγκης ἐκλήρωσατο, καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ εἰκὼν καὶ ᾧ μάλιστα τοῦ θεοῦ μετέσχηκε παραδειγματός, τὸ μηδεμιᾷ δουλεύειν ἀνάγκῃ, ἀλλὰ παντός ἀφειμένος ζυγοῦ, ζῆν ὅπως ἂν βούληται ».

Οἱ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἐκφωνηθέντες λόγοι αὐτοῦ εἶνε μᾶλλον πολιτικὰ δημηγορίαι ἢ τετριμμένα ἐγκώμια τῶν ὑμνουμένων ἀγίων. Ἐγκωμιάζων τὴν Θεοτόκον ὁ Κυδῶνης ἐγκαταλείπει ἀποτόμως τὸ ἱερὸν θέμα, καὶ μεταφέρων τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὴν Μακεδονίαν δεικνύει αὐτοῖς τὰ ἐκείσε διαπραττόμενα βδελυρὰ ὄργια ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῶν κακῆ μοίρα συμμάχων τοῦ Καντακουζηνοῦ· αὐτὸς ὁ πονηρὸς σύμμαχος εἶνε ὁ μόνος ἡμῶν ἐχθρὸς, ἀνακράζει ὁ Θεσσαλονικεὺς μίαν ἀκριβοῦς ἑκατονταετηρίδα πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς τυφλώττοντες ἀνεχόμεθα καὶ ὑποστηρίζομεν τὸν βάρβαρον, ἄς προσέβλη ἐπὶ τέλους αὐτῇ ἡ συγκινδυνεύουσα ἡμῖν θεότης εἰς προστασίαν τῶν διωκομένων πιστῶν. « Ναι, εἶνε καιρὸς ὅπως ἐπὶ τέλους δειχθῇ ἡ θεότης· πολλοὶ τῶν χριστιανῶν κατέστησαν οἱ συνήγοροι τῶν Τούρκων, οἱ δὲ ἀπλούστεροι ἤρρισαν νὰ προτιμῶσι τὰς κτηνώδεις ἡδονὰς τοῦ Ἰσλὰμ ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν ἀρετῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· ἐγενόμεθα τὸ εὐτελέστατον παίγνιον τῶν βδελυρῶν τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες γελῶντες μᾶς ἐρωτῶσι: ποῦ εἶνε λοιπὸν ὁ ἡμέτερος θεός; ὁ Θεοτόκε, ἀπωλέσαμεν τὰ πάντα, ἀγαθὰ, χρήματα, σώματα καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα· οὐδὲν μένει ἡμῖν, εἰμὴ ἡ ἐπίκλησις τῆς βοηθείας τοῦ σοῦ βραχίονος ». Ὁ πατριάρχης μετ' ἐκπλήξεως ἤκουσε τὸν Μακεδόνα ἱεροκήρυκα μεταβαλόντα τὸν ἄμβωνα εἰς Πνύκα, ὅθεν καὶ μὴ διορθωθέντα καθήρσεν αὐτὸν, ἀπαγορεύσας καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀνταρτικῶν αὐτοῦ λόγων. Διωχθεὶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς αὐλῆς, ὁ Κυδῶνης πενόμενος ἀποφασίζει ν' ἀνοίξῃ σχολεῖον· πλὴν ἐγκαταλείπει τὴν ἰδέαν « διότι τὸ μὲν θηρίον τοῦτο (διδασκάλους) τρέφει πολὺ ἢ θαυμαστὴ Πόλις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι φροντίζουσι μάλ-

λον περὶ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλουμένων λαχάνων ἢ περὶ ὑψηλῶν θεωρημάτων· ἄλλως τε καὶ οἱ ἄνθρωποι κατεγυμνώθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἀδυνατοῦσι νὰ καταβάλωσι τὰ διδάκτρα τῶν τέκνων ».

Ἐπανακτῆσας τὴν εὐνοίαν τοῦ Ματθαίου Καντακουζηνοῦ, τῷ ἀποτείνει ὑπόμνημα ἐν ᾧ τῷ λέγει ὅτι μόνῃ ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἑλληνικοῦ φρονήματος δύναται νὰ σώσῃ τὸ καταρρέον κράτος « διατί, ὦ βασιλεῦ μου, νὰ λησμονήσῃς τὴν Μακεδονίαν, τῆς ὁποίας μόνον τὸ ὄνομα ἐμποιεῖ φοικὴν εἰς τοὺς βαρβάρους; ἅπανα ἡ Ἀσία ἐνθυμεῖται ἐτι τὴν δόξα τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵτινες ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον ἔστιξαν αὐτὴν δι' ἀνεξαιλίπτων στιγμάτων ὅθεν δεῖξον αὐτοῖς ὅτι ζῶμεν ἐτι οἱ Μακεδόνες, καὶ γενοῦ ἡμῖν Ἀλέξανδρος, μόνῳ τῷ χρόνῳ διαφέρων ἐκείνου ». Ἀπογοητευθεὶς μετ' οὐ πολὺ καὶ τοῦ νέου τούτου Ἀλεξάνδρου, ἀποτείνει πρὸς τὸν πατέρα του Ἰωάννην Καντακουζηνὸν, φλογερὰν διαμαρτύρησιν δι' ἧς καθιστᾷ τὸν οἶκον αὐτοῦ ὑπεύθυνον τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς· « ἡ δὲ μεγάλη Πόλις μένει ἀπλοῦν ὄνομα καὶ οἱ τοῦ βασιλέως σύμβουλοι ἀδιαφοροῦσιν, ἂν αὐτῶν σιγῶντων, ἐκείνη καθίστατο δούλη· ἀλλὰ καὶ ἡ Πλαταμῶν, ἡ ἡ Πέλλα, ἡ ἄλλο τι τῶν ἐτι φυλοτέρων χωριῶν ἂν ἦτο ἡ πρωτεύουσά σου, ὧφεις νὰ βοηθήσῃς αὐτῇ, ἐπειδὴ εἶνε καὶ ἰδίᾳ σου πατρίς, καὶ πρὸ πάντων διότι ἐξ αὐτῆς τῆς Πόλεως τὰ πάντα πλέον ἐξαρτῶνται, ἀφοῦ εἶνε τῶν μὲν βασιλέων ἐστία, εἰς δὲ τὸ Γένος σώζει τὴν ἐπωνυμίαν, καλλίστη δὲ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ κόσμος μὲν οὖσα τοῖς κεκτημένοις, ἀθάνατος δὲ αἰσχρὴ εἰς τοὺς μὴ προθυμομένους προμαρῆσαι ὑπὲρ τοιοῦτου καλοῦ ». Ἐπὶ τέλους βλέπων ὅτι οὐδεὶς πλέον ἐφρόντιζε « περὶ τοῦ πτώματος τῆς Πόλεως, τὸ ὅποῖον ἤρξατο πλέον νὰ σήπηται καὶ μόνον τὸν νεκροθάπτην ἀνέμενε », ἀποφασίζει ν' ἀποσυρθῇ ἐν τινι μονῇ, ὅθεν αἱ εὐχαὶ του ἴσου θαυματουργήσουσι πλείοτερον τῶν περιφρονηθειῶν συμβουλῶν του.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐν μεγάλῃ συνόψει ἐκτεθειμένων ἕκαστος δύναται νὰ σχηματίσῃ καθαρὰν ἰδέαν περὶ τῶν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς κοινότησιν ἐπικρατούντων αἰσθημάτων καὶ τῆς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς διαφορᾶς τῶν Ἑλλήνων ἐν τε τῷ νῶ καὶ τῷ λόγῳ. « Ἐν τῇ πόλει, γράφει ὁ Κυδῶνης, μόνον τὸ ψεῦδος καὶ ἡ κολακεία βασιλεύει ». Ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἐπικρατεῖ τὸ παλαιὸν ἀνθελληνικὸν πνεῦμα, δηλαδὴ ὁ ἀκτανόητος ἐκείνος Βυζαντινὸς τραγέλαφος ὁ κζλούμενος Ῥωμηροσύρη. Αὐτοὺς τοὺς διώκοντας τὸν Χριστιανισμόν Τούρκους ἀποκαλεῖ ἡ ἐκκλησία νέους Ἑλληνας, διότι τὸ ὄνομα Ἑλληνας ἦν τότε συνώνυμον τῷ ἀντιχριστῷ. Οἱ περισωθέντες ἐπίσημοι

ἀναθεματισμοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ ἀκαταλόγιστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐνόσουν ἀληθῆ Ἑλληνοφοβίαν· ἀνεγράφησαν δὲ τὰ μισελληνικὰ ταῦτα ἀναθέματα καὶ μένουσιν ἔτι ἀνέπαφα ἐν τῷ ἐπισήμῳ λειτουργικῷ βιβλίῳ τῆς ἐκκλησίας, τῷ *Τριψιδίῳ*, ἕνα οὐ μόνον ὁ Πλάτων καὶ πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀθάνατον δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους σοφοί, ἀλλὰ καὶ ἀπαξάπαντες οἱ νῦν διδάσκοντες τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα παραπέμπονται εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον.

Πρώτη ἡ Τουρκοκρατία συνδιήλλαξε τὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν· ἄπασαι αἱ κοινότητες, καίπερ ἄλλως διεπόμεναι ὑπὸ καθάρου αὐτοχθονικοῦ πνεύματος, γενναίως συνέτρεχον τοὺς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἔχθρου τυραννουμένους ἀδελφοὺς, ὅπουδήποτε τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ ἂν οὗτοι κατῴκουν. Τὸ βῆσον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθνάρχου ἐγένετο ἡ ἀληθὴς σημαία τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, καὶ πρῶτος ἀντάρτης τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως ἐκηρύχθησαν αὐτοὶ οἱ μοναχοί, διδάσκοντες τοὺς Ἑλληνοπαίδας ὅτι, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἐπομένως ὀφείλουσιν ν' ἀντικαταστήσωσι καὶ αὐτὰ τὰ χριστιανικὰ ὀνόματά των δι' ἄλλων ἀναπολούντων τὴν ἀληθῆ καταγωγὴν τῆς ἡμετέρας φυλῆς¹.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι, ἂν τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατέρθου νὰ παρατεῖνῃ ἄχρις ἡμῶν τὴν ὑπαρξίν του, ἤθελεν ἐξελληνισθῆ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν παράδοσιν, ὡς ἦν ἀληθῶς Ἑλληνικὸν τὴν τε καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν· ἡ ἱστορία ὅμως δὲν φαντάζεται τὰ συμβησόμενα, ἀλλ' ὡς κριτὴς ἀμερόληπτος ἐξετάζει τὰ συμβάντα, ἡ δὲ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐξῆσε καὶ ἀπέθανεν ὡς καθαρὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος.

Τὰ προσημειωθέντα ὑπομνήματα τῶν προσφύγων Θεσσαλονικέων, ἡ ὁμολογία τοῦ Μετοχίτου, αἱ κατὰ τῶν Πελοποννησίων συκοφαντίαι τῆς αὐλῆς, συκοφαντίαι χρησιμεύσασαι εἰς νεωτέρους ἱστορικοὺς ὡς τὸ κυριώτερον ἐπιχειρήμα τῆς δυσφημίας τῆς ἡμετέρας καταγωγῆς, καὶ τόσα ἄλλα ἀναντίρρητα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐξαισία ἐπεκράτησε διάστασις τῶν

1. Ἴδου τί ἀναγινώσκειται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Διονυσίου συγγραφείσῃ χειραγωγίᾳ τῶν Παίδων (1810) «*Ἐρώτησις* : πῶς πρέπει νὰ ὀνομαζόμεθα ἡμεῖς Ἑλληνες ἢ Ῥωμαῖοι ; Ἄπὸ κρισεῖς : Ποτὲ νὰ μὴ θελήσετε νὰ ὀνομαζήσθε Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ Ἑλληνες, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἐθαυράρωσαν καὶ ἠφάνισαν τὴν Ἑλλάδα τὴν γλυκυτάτην μας πατρίδα, καὶ ἂν τινες νέος ἔχη ὄνομα ἢ Ῥωμαϊκὸν, ἢ Ἑβραϊκὸν, ἢ Ἀραβικὸν πρέπει εὐθὺς νὰ τὸ ἀλλάξῃ, καὶ νὰ ὀνομαζῆται μὲ ὄνομα Ἑλληνικὸν, τοῦτέστιν ἢ Μιλτιάδης, ἢ Θεμιστοκλῆς, ἢ Ἀχιλλεὺς, ἢ Θησεύς, ἢ Ἀλέξανδρος, ἢ Πλάτων, ἢ Δημοσθένης κλπ. καὶ τότε ἕνας νέος ἀλλάζων τὸ ὄνομά του, θέλει ἐντρέπεται νὰ μὴν ἔχη καὶ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του».

Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς· ἄλλα ἱστορικὰ τεκμήρια διδάσκουσιν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ κλίμα παραδόξως ἐπιδρῶν διεμόρφου τοὺς τότε ἄνθρώπους, ὡς ἡ διάφορος παιδεία καὶ δίαιτα διεμόρφωσαν ἄλλοίως τὸν τε νοῦν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ὁ ἐξ Ἑλλάδος εἰς Βυζάντιον μετανάστεύων Ἕλληνα ἀπηνεῖτο τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοῦ καταγωγὴν, ἀπαρράλλκτως ὡς ὁ εἰς Ἑλλάδα μετανάστεύων Βυζάντιος ἀπεκέρυττε τὸν βυζαντινισμόν. Τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐξωμοσίας ἀναφέρει ὁ κ. Σάββας δύο ῥητὰς ὁμολογίας, τὴν τοῦ Θεσσαλοῦ Γεναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ τὴν τοῦ Βυζαντίου Γεωργίου Πλήθωνος. Ἴδου τί λέγει ὁ πρῶτος· «*Καὶ αὐθις Ἕλληνα ὦν τὴν φωνὴν, οὐκ ἂν ποτε φαίην Ἕλληνα εἶναι διὰ τὸ μὴ φρονεῖν ὡς ἐφρόνου ποτὲ Ἕλληνας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδίας μάλιστα θέλω ὀνομαζέσθαι δόξης καὶ εἰ τις ἔροτό μοι τίς εἰμι, ἀποκρινοῦμαι Χριστιανὸς εἶναι. Καὶ γὰρ ἐγὼ Βυζάντιος, καὶ τοι τοῦ πατρὸς ἐκ Θετταλίας ἐνταῦθα μετῴκηκός τε καὶ οὐ φημι Θετταλὸς εἶναι, ὡς ἐν Βυζαντίῳ γεγεννημένος*». Ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ὁ Πλήθων τῷ λέγει ἐξ ὀνόματος τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅτι εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἕλληνες πολιτικῶς θεωροῦνται ὑποτελεῖς τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόπως σημαίνει ὅτι ἐπελάθοντο καὶ τῆς καταγωγῆς των· ἐξ ἐναντίας μάλιστα σεμνυνόμενοι ἐπὶ τοῖς προγόνους ὦν τὸ αἷμα ῥεεῖ ἀμιγῆς εἰς τὰς φλέβας των θεωροῦσι αὐτὸ τὸ Ῥωμαϊκὸν Βυζάντιον οἶον καὶ ἡ ἀρχαιότης τὸ ἐθεώρει, δηλαδὴ καθαρὰν Ἑλληνικὴν ἀποικίαν.

Ἐνῶ δὲ ὁ ἀναγεννηθεὶς Ἑλληνισμὸς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμνηστεύσῃ τὸ δύσαν καὶ ἀδικῆσαν τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν κράτος, περιπαθῶς χαιρετᾷ τὴν σκιάν τοῦ ἐξελληνισμένου τούτου Βυζαντινοῦ καὶ μετὰ συγκινήσεως ἀναπολοῦμεν τοὺς λόγους τοῦ Πλήθωνος, διότι ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ συνοψίζεται ἅπασα ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους : «*Ἐσμὲν γὰρ ὦν ἡγεισθῆτε καὶ βασιλευεστε, Ἕλληνες τὸ γένος, ὡς ἡ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ. Ταύτην γὰρ δὴ φαίνονται τὴν χώραν Ἕλληνες αἰεὶ οἰκοῦντες οἱ αὐτοὶ ἐξ ὅτου περ ἄνθρωποι διαμνημονεύουσιν, οὐδένων ἄλλων προενφκηκώτων, οὐδ' ἐπήλυδες κατὰσχοντες, ἄλλους τε ἐκβαλόντες καὶ αὐτοὶ ὑφέτερων τὸ αὐτὸ ἔστιν ὅτε πεπονθότες, ἀλλ' Ἕλληνες τὴν δε τὴν χώραν τούναντιον αὐτοὶ γὰρ αἰεὶ φαίνονται κατέχοντες, οὔτε ταύτην ἐκλιπόντες*».

K*.

Εἰς τὸν κόσμον θὰ εὕρῃς δέκα ἀνθρώπους πνευματώδεις πρὶν ἢ ἀπαντήσῃς ἕνα ἀνθρώπου λογικόν.